

STUDIEHEFTE TIL JORDBRUKSFORHANDLINGENE 2023

Norsk Bonde-
og Småbrukarlag

Velkommen til studiearbeidet og forberedelsen til jordbruksoppgjøret 2023

Jordbruksforhandlingene i 2022 var krevende. Et usikkert verdensbilde etter to år med pandemi og krig i Ukraina, kostnadseksplasjon for en rekke innsatsfaktorer, og usikkerhet knyttet til matberedskap, -forsyning og -sikkerhet preget landbruket og samfunnet, og gjorde forhandlingene særlig utfordrende.

For å sikre kostnadsdekning, ble det i 2022 forhandlet for to år: kostnadsdekning for 2022 og ordinære forhandlinger for 2023. Det gjorde prosessen teknisk krevende.

I jordbruksoppgjøret ble det oppnådd kostnadskompensasjon for 2022 og for 2023. For 2023 fikk jordbruket kronemessig lik inntektsutvikling som andre grupper, samt en tetting av inntektsgapet på 40.000 kr i forhold til sammenlignbare grupper for 2022/23.

I tillegg til kostnadskompensasjon og en liten inntektsøkning, ble det i jordbruksavtalen 2022 satt ned en partssammensatt arbeidsgruppe for mjølkekvoteordningen, og en for struktur, fordeling og tak. Disse gruppene skal være et grunnlag for forhandlingene i 2023. Statsråden har vært tydelig på at strukturvirkemidler vil være en del av neste års forhandlinger.

Til tross for kompensasjon, svak inntektsvekst og enkelte politiske gjennomslag, ble det ingen retningsendring i jordbrukspolitikken etter oppgjøret i 2022.

Det er store forventninger til jordbruksforhandlingene i 2023. Hvordan har verdensbildet endret seg, og hvordan vil kostnadene utvikle seg videre? Hva vil Grytten-utvalgets rapport inneholde, og hvordan vil denne påvirke beregningsgrunnlaget for forhandlingene?

STUDIEARBEIDET

Forberedelsene til jordbruksforhandlingene er et kontinuerlig arbeid hvor vi bygger videre på tidligere års arbeid. Vi evaluerer, vi videreutvikler, og tar inn nye landsmøtevedtak og innspill. Vi bygger opp argumenter for påvirkning og gjennomslag, og involverer organisasjonen i prosessen. Det er derfor svært viktig at du som medlem og dere som lokal- og fylkeslag deltar i dette studiearbeidet. Ta gjerne med andre i bygda og nærmiljøet som også er opptatt av mat og beredskap.

I år legges studiearbeidet i forkant av landsmøtet, og avvikles i perioden 22. august til 1. oktober. Slik kan vi bruke landsmøtet og medlemsmassen til å styrke vårt arbeid med jordbruksforhandlingene. Dette er i tråd med landsmøtevedtak fra 2022.

Årets studiearbeid er et forenklet opplegg. Spørsmålene er åpne og legger opp til diskusjon blant medlemmene. Naturlig nok dekker ikke disse spørsmålene alt, men de vil gi verdifulle innspill til jobben vi er i gang med. Vi trenger deg, og vi ønsker klar tale!

Vi starter studiearbeidet med et seminar på teams mandag 22. august kl. 19. Det tas opp-
tak av seminaret som vil gjøres tilgjengelig på våre nettsider i etterkant.

Vi ser fram til å få innspill. Innspill kan enten gis ved å fylle inn digitalt skjemaet (<https://forms.gle/XKfVDen8xbALLhUE7>) eller Excel-skjema som kan lastes ned på smabrukarlaget.no.

Frist for å sende inn innspill er 1. oktober.

Lykke til med studiearbeidet!

Styret i NBS

TILSKUDD TIL KURS OG STUDIERINGER

Studieforbundet utbetaler 100 kr per kurstime, både til kurs med lærer og til studieringer (kurs uten lærer). Studieplan 4123 NBS Jordbruksforhandlinger har en ramme på 4-16 timer, som kan gi et tilskudd på 400-1600 kr. Det vil si at hvis studieringen bruker for eksempel 8 timer, vil lokallaget den tilhører kunne få utbetalt 800 kr.

Det søkes om tilskudd i studieforbundets kursportal i forkant av kurset, og rapporteres i etterkant.

Det som skal registreres ved søknad er:

Kursnavn
Studieplan (4123 NBS
Jordbruksforhandlinger)
Planlagt start- og sluttdato
Sted (kommune)
Evt. navn på lærer(e)
Planlagt antall kurstimer

Det som skal registreres i kursrapporten er:

Deltakerne med navn, kjønn, fødselsår og postnummer.
Oppmøteliste med dato, starttidspunkt og tid brukt per samling, samt krysses av for hvem som deltok når.
Det skal også føres opp eventuelle samlede inntekter og kostnader, og dugnadstimer.

Inngang til kursportalen finner du på studieforbundets hjemmeside (<https://www.naturogmiljo.no/>), eller du kan gå direkte inn her (<https://tilskudd.studieforbund.no/innlogging>). Det er innlogging med ID-porten, for eksempel BankID. Første gang lager man seg en bruker, som man knytter til NBS og eget lokallag. På hjemmesiden

finner dere også veiledninger med nyttige råd og tips for bruk av kursportalen (<https://www.naturogmiljo.no/tilskudd/ny-kursportal-rad-og-tips>).

Merk at det må ha vært minst fire deltakere på 14 år eller eldre som har deltatt i minst 75% av timene. Alle må ha fått kursbevis. Hvis man registrerer e-post på kursdeltakerne i portalen, vil man enkelt kunne sende ut kursbevis med bare et par tastetrykk.

For fullt tilskudd må kursrapporten være sendt inn senest 3 måneder etter endt kurs/studiering.

Ved spørsmål kan dere kontakte Studieforbundet på telefon (67102260) eller e-post (post@naturogmiljo.no).

INNLEDNING

I 2021 tiltrådte en ny regjering ledet av Jonas Gahr Støre. Støre-regjeringa signaliserte store ambisjoner for norsk jordbruk og matproduksjon i hele landet. Sammen med SV har regjeringa flertall på Stortinget, og i forbindelse med Statsbudsjettet for 2023 ba Stortinget om følgende:

Stortinget ber regjeringen legge frem en forpliktende og tidfestet plan i løpet av 2022 for å tette inntektsgapet mellom bønder og andre grupper i samfunnet. Inntektsgapet skal tettes uavhengig av bruksstørrelse, produksjon eller landsdel.

Det var derfor store forventninger til jordbruksforhandlingene 2022, og avtalens ramme endte på rekordhøye 10,9 milliarder kroner. Mesteparten av denne rammen gikk derimot til kompensasjon for økte kostnader i 2022 og 2023, og beregnet mulig inntektsvekst i 2023 endte på rundt

64 000 kr (kronemessig lik inntektsutvikling som andre grupper i samfunnet og ca. 40 000 kr til tetting av inntektsgapet). Det gjenstår dermed store summer for å tette det reelle inntektsgapet mellom jordbruket og andre grupper i samfunnet.

JORDBRUKSOPPGJØRET 2022

I sitt primærkrav våren 2022 krevde Norsk Bonde- og Småbrukarlag:

DEL 1: Kompensasjon for kostnadsvekst på innsatsfaktorer i 2022, tilsvarende 18 700 kr i beregnet inntektsvekst fra forhandlingene i 2022 og et etterslep på 40 400 kr som følge av kostnadsveksten.

DEL 2: (1) Kronemessig lik inntektsutvikling som sammenlignbare grupper fra 2022 til 2023, samt inntektsløft på 150 000 kroner per årsverk. Dette ble ansett for å være første steg i en fireårig jamstillingsplan for å oppnå full økonomisk likestilling mellom

Rammen for jordbruksoppgjøret 2022 var rekordstor, men det meste gikk til å kompensere for kostnader til blant annet gjødsel og strøm. Avtalen la opp til en tetting av inntektsgapet med ca. 40.000 kr.

jordbruket og samfunnet forøvrig, i tråd med stortingsflertallets mål.

(2) En fordeling som økte inntekta mer for de under 1 årsverk samt mer på korn, sau og ammeku, og dyrere kraftfôr.

Hovedprioriteringene i jordbrukets krav var:

- **Beredskap og matsikkerhet i urolige tider:** Sørge for høyest mulig produksjon i 2022 og 2023 gjennom en ekstra utbetaling i år og full kostnadskompensasjon.
- **Inntektsløft:** Starte snuoperasjonen i norsk landbruk og sikre norsk matproduksjon. Redusere inntektsgapet til andre grupper betydelig og bedre velferdsordningene.
- **Håndtere usikkerhet:** Bli enige om tiltak og løsninger innenfor jordbruksavtalen for å håndtere store svingninger og stor usikkerhet det kommende året.

Viktige punkter i jordbruksavtalen mellom staten og jordbruket:

- Kostnadsdekning utgjorde størsteparten av avtalen. Avtalen hadde en ramme for 2022 og 2023 på 10,9 milliarder kroner. 2 milliarder til kostnadsdekning utbetales september 2022.
- Ordningen for gjødselkompensasjon i jordbruksavtalen ble mindre målrettet enn jordbruket opprinnelig krevde. I avtalen ble rask utbetaling prioritert.
- For at bønders inntekt skulle komme nærmere andre grupper ga avtalen et inntektsløft på 64 000 kr pr årsverk i 2023, hvorav 40 000 kr pr årsverk gikk til tetting av inntektsgap.
- Det ble lagt opp til inntektsløft i alle produksjoner, hvor korn, sau og ammeku ble særlig prioritert.
- Jordbruket fikk gjennomslag for alle målprisøkningene, med unntak av mathvete.

- Velferdsordninger ble særlig prioritert av både jordbruket og staten.
  - Det settes i gang et områderettet løft for landbruket i Nord-Norge.
  - Det settes ned en partssammensatt arbeidsgruppe for struktur differensiering og tak på tilskudd. Kjell-Erik Brandstadmoen og Vilde Haarsaker representerer Norsk Bonde- og Småbrukarlag. Kjersti Hoff er vara.
  - Det settes ned en partssammensatt arbeidsgruppe for gjennomgang av kvoteordningen på mjølk. Elin Bergerud representerer Norsk Bonde- og Småbrukarlag med Sander Solheim som vara.
- Les mer om jordbruksoppgjøret 2022 her.

JORDBRUKSFORHANDLINGENE 2023

Med klare vedtak fra Stortinget og ambisjoner fra regjeringa i Hurdalsplattformen, er det store forventninger til både inntektsvekst og retningsendring i forhandlingene 2023.

1. oktober skal Grytten-utvalget presentere sin rapport. Utvalget ble oppnevnt i etterkant av forhandlingene 2021, og skal «vurdere grunnlag og forutsetninger for sammenligning av næringsinntekter i jordbruket med lønn for arbeidstakerne». Les utvalgets fulle mandat her. Det er usikkert hva rapporten vil konkludere med og hvordan dette vil brukes inn mot jordbruksforhandlingene 2023.

Det må i forhandlingene neste år legges opp til en ordentlig tetting av inntektsgapet, slik regjeringa har varslet i Hurdalsplattformen. Flertallet på Stortinget har signalisert at de ønsker dette – vi må bidra og finne ut hvordan. Skal vi ha norsk jordbruk og matproduksjon i framtida, med et aktivt jordbruk over hele landet hvor små, mellomstore og store bruk bidrar, trenger

vi en ny jordbrukspolitik. Norge trenger flere bønder.

Norsk Bonde- og Småbrukarlag skal i jordbruksforhandlingene 2023 fortsette å kreve det som skal til både når det gjelder kostnadsdekning, inntektsvekst og retningsendring. Med dagens regjering og ambisjoner må vi kunne forvente at både Norges Bondelag og staten blir med på det.

Vi håper dere får gode diskusjoner og kommer med gode innspill til oss for videre arbeid til konkretisering.

RELEVANT MATERIELL

Vi legger ut et plansjesett som også blir gjennomgått i oppstartsseminaret.

Vi viser budsjettmyndens beregninger april 2022: <https://www.nibio.no/nyheter/grunnlaget-for-jordbruksforhandlingene-2022-er-lagt-fram>

Vi viser til jordbruksavtalen vedtatt i Stortinget juni 2022: <https://www.smabrukarlaget.no/media/y0xpt-3hv/jordbruksavtale-2022-2023.pdf> og proposisjon om jordbruksoppgjøret uten merknader: <https://www.smabrukarlaget.no/media/zddnqg3n/jordbruksavtalen.pdf>

Vi viser til NBS sitt primærkrav i 2022: <https://www.smabrukarlaget.no/media/vbkfohq/primærkrav-jf2022-norsk-bonde-og-sma-brukarlag.pdf> og jordbrukets felles krav: <https://www.smabrukarlaget.no/media/jrcptuuv/jordbrukets-krav-2022.pdf>

Vi viser til Hurdalsplattformen og regjeringens ambisjoner: <https://www.regjeringen.no/contentassets/cb0adb6c6fee428caa81bd5b339501b0/no/pdfs/hurdalsplattformen.pdf>

SPØRSMÅL

1. ØKT LØNNSOMHET OG JAMSTILLING AV INNTEKTER

Stortinget har bedt regjeringa om en forpliktende og tidfestet plan for å tette inntektsgapet mellom bønder og andre grupper i samfunnet. Norsk Bonde- og Småbrukarlag mente at dette måtte starte ved forhandlingene i 2022, og at tettingen skulle skje innen fire år. Resultatet ble en tetting på 40.000 kr ved jordbruksforhandlingene for 2023. Dette var langt lavere enn jordbrukets krav på 100.000 kr. Det er høye forventninger og store krav til regjeringen i resten av Stortingsperioden for å oppnå jamstilling. Spørsmålet er hvordan jamstilling skal oppnås.

- Priser og tilskudd er i prinsippet de to mulighetene som finnes. Hvilke priser og tilskudd bør prioriteres?
- Bør noen produksjoner, distrikter eller bruksstørrelser prioriteres framfor andre? Hvilke og hvorfor?

2. TILSKUDD OG PRIS

Tilskudd gjennom jordbruksavtalen ble opprinnelig innført for å utjamne forskjellene mellom produksjoner, distrikter, klimatiske forskjeller, driftsutfordringer og bruksstørrelser. Det er fortsatt slik, men stadig mer går også som rent pristilskudd til bonden. Eksempler på slike tilskudd er kvalitetstilskudd på storfe og sau, grunntilskudd og distriktstilskudd. I 1995 sluttet Norge seg til WTO-avtalen. Avtalen legger føringer for hvor mye og hvordan land kan gi tilskudd. tillegg inngås det stadig nye handelsavtaler som øker import og reduserer reell norsk sjølforsyning. Når det oppleves problematisk å øke prisene, brukes mer av tilskuddene for å kompensere for dette.

- Hvordan kan man øke pris til bonde, slik at tilskuddene igjen kan brukes til å utjevne forskjeller?
- Hvordan kan vi påvirke prisene på produkter som ikke har målpris?

3. PRODUKSJONSREGULERING OG FORDELING

Uten et marked i balanse vil det være vanskelig å oppnå inntektsmålet. Regjeringen har i Hurdalsplattformen sagt at de vil ha nye og sterkere markedsreguleringsverktøy.

Sau og egg er produksjoner som raskt kan respondere på høyere pris. Tak og trinn er to tiltak som kan være med å regulere produksjon.

Eggproduksjon har i dag et overskudd på 2900 tonn egg. Det er mottakspålegg på egg, og det finnes ingen verktøy for å regulere nyetableringer.

- Hvordan unngår vi overproduksjon ved økt lønnsomhet?
- Bør det innføres produksjonsregulering på sau, og i så fall, hvordan bør en slik regulering utformes?
- Hvordan kan man regulere produksjon av egg, uten å ende opp med kontraktproduksjon?

4. STRUKTUR

Norsk Bonde- og Småbrukarlag har siden 2014 fremmet krav om reversering av Solbergregjeringens heving av tak på tilskudd for både dyr og arealer. Nå har vi en regjering og et flertall på Stortinget som vil ha endring. Kanalisering, er i et beredskapsperspektiv, et viktig tiltak for å produsere mat effektivt på norske ressurser. Da må vi se jordbruket og landet som helhet.

- Har dere forslag på hvor et tak på areal og antall dyr bør være? Bør det være noen forutsetninger lagt til grunn? I så fall hvilke?
- Hva er skjæringspunktet mellom stordriftsfordel og stordriftsulempe?
- Hvilke argumenter kan NBS bruke for å få innført teigbaserte tilskudd?

5. ØKT BRUK AV NORSKE RESSURSER

NBS er opptatt av økt bruk av norske ressurser for å styrke selvforsyningen i landet vårt gjennom å utnytte de ressursene vi har på en bærekraftig måte. Regjeringen har satt seg et mål om 50% sjølforsyningsgrad.

- Hvordan kan vi få til både økt sjølforsyning og inntektsvekst?
- Hvordan skal de enkelte produksjonene bidra til selvforsyning?

6. KRAFTFÔR OG GROVFÔR

NBS mener det er viktig å utnytte grasressursene best mulig, være mest mulig selvforsynt og basere matproduksjonen vår på størst mulig grad av lokale ressurser. Dette betyr også at planter til menneskemat bør dyrkes der det er mulig, og at planter som vi kan spise direkte ikke bør gå veien om husdyr. I dag fôres mjølkekua i snitt med 50% kraftfôr. Norskandelen varierer mye fra år til år etter størrelsen på kornavlingene.

- Hvordan kan virkemiddelbruken innrettes for å oppnå en økning i dyrking og bruk av norskprodusert fôr?
- Hva er avgjørende for hvor mye kraftfôr bonden velger å gi drøvtyggere?
- Hvordan bør beredskapslagring utformes? Hva bør lagres av korn?

7. FRUKT OG GRØNT

Produksjonen av frukt, bær, grønnsaker og poteter er i hovedsak delt i to hovedkategorier, der store produsenter har volumkontrakter med mottaksledd og små produsenter selger varene sine direkte til forbruker. Det er små muligheter for å få avsetning på varene sine hvis man produserer et volum mellom disse ytterpunktene. Samtidig produserer vi en for liten del av denne maten selv, og importen er høy.

- Hvilke forutsetninger må være på plass for å få til økt produksjon av frukt, bær, grønnsaker og poteter?
- Hvordan kan vi sikre gode avsetningsmuligheter for grønt?
- Hvordan kan næringa overprøve kjedemakten som hindrer småprodusenter markadstilgang?

8. KLIMA OG MILJØ

Jordbruket er særlig utsatt for konsekvensene av klima- og miljøendringer. Samtidig bidrar all matproduksjon til utslipp. Utfordringen ligger i å finne løsninger som både gir klima- og miljøeffekt for jordbruket, og som er praktisk og økonomisk gjennomførbare.

- Hvilke klimatiltak kan landbruket bidra med?
- Hvilke klimatiltak er enklest å gjennomføre på gårdsnivå med den kunnskap og teknologi vi har i dag?
- Hvilke tiltak kan gjøres for å øke biologisk mangfold og bedre jordhelse?

9. INVESTERINGSSTØTTE

Alle produksjoner har behov for å investere i nytt driftsapparat eller å renovere det man har. Løsdriftskravet i mjølke- og storfeproduksjonen gir et ekstra behov for investeringsmidler.

- Hvordan vil dere prioritere bruken av investeringsmidler?
- Hvilke kriterier kan innføres for å sikre at investeringsmidlene gjør det mulig å investere uten å måtte utvide produksjonen?

10. VELFERDSORDNINGER

I dag kan det gis tilskudd til avløsning ved sykdom og svangerskap, ved fødsel, adopsjon eller omsorgsovertakelse, ved barns sykdom, skade eller funksjonsnedsettelse, ved ferie og fritid, og ved dødsfall. Dessverre opplever mange bønder at de eksisterende velferdsordningene er mangelfulle og lite treffsikre. Det er gode muligheter for å styrke velferdsordningene ytterligere både når det gjelder foreldrepermisjon, sykepengeordning og satser.

- Hva må satsene være for at det skal være mulig å bruke avløser ved sykdom og foreldrepermisjon?
- Hvordan kan beregningsgrunnlaget for fødselspermisjon og omsorgspermisjon endres slik at det er tilpasset bønder?

11. HOVEDPRIORITERINGER

- Hvilke tre målsetninger mener dere er viktigst i de kommende jordbruksforhandlingene?
- Hvilke virkemidler kan brukes for å nå disse? Sett disse opp i prioritert rekkefølge.

12. ANDRE INNSPILL

- Er det noen produksjoner eller temaer dere savner at Norsk Bonde- og Småbrukarlag har fokus på?
- Har dere andre innspill til forhandlingene?
- Har dere kommentarer til dette studieopplegget?

**Vi minner på at fristen for innsending
av svar er 1. oktober.**

Svar sendes inn via digitalt skjema her: <https://forms.gle/gYXdhbJ1956jfWYq5> eller via skjema som kan lastes ned fra våre nettsider her: <https://www.smabrukarlaget.no/politikk/jordbruksoppgjoret/jordbruksoppgjoret-2023/>

**Norsk Bonde-
og Småbrukarlag**

Norsk Bonde- og Småbrukarlag

BESØK OSS:

smabrukarlaget.no

facebook.com/smabrukarlaget

instagram.com/bondeogsmabrukarlaget